γ'. Οἱ τύποι ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀντίληψις περὶ ὑπάρξεως καὶ σκοπῶν τῆς ζωῆς ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα ἄτομα. Τοῦτο διεπιστώθη λίαν ἐνωρίς. Ἡ πρώτη προσπάθεια γίνεται ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς ἀνθρωπογνωσίας Σωκράτην. Οὗτος εἰς τὸν διάλογον Φίληβον[1] ἐξετάζει τὰ εἴδη τῶν βίων καὶ διακρίνει ***βίον θεωρητικὸν*** καὶ ***βίον ἡδονικόν.***

Ὁ Πλάτων διακρίνει ἔτι σαφέστερον ὡς τύπους ἀνθρώπων τὸν σοφόν, τὸν ἀνδρεῖον, τὸν φιλοχρήματον[2]. Ὁ σοφὸς ἔχει ἀνεπτυγμένον τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, κυρίαν ἐπιδίωξιν τὸ μανθάνειν, ἱκανότητα δὲ τὸ ἄρχειν τῶν ἄλλων. Ὁ ἀνδρεῖος ἔχει ἀνεπτυγμένον τὸ θυμοειδὲς καὶ φιλόνικον, κυρίαν ἐπιδίωξιν τὸ τιμᾶσθαι καὶ ἱκανότητα νὰ εἶναι φύλαξ τῆς πόλεως. Ὁ φιλοχρήματος καὶ φιλοκερδὴς ἔχει ἀνεπτυγμένον τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐπιδίωξιν νὰ κερδίζῃ χρήματα, ἱκανότητα δὲ νὰ ὀργανώνῃ τὴν παραγωγὴν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπαναλαμβάνει τὴν διάκρισιν τῶν τύπων τούτων, ὅταν διαστέλλῃ βίον θεωρητικόν, βίον πολιτικόν, βίον χρηματιστικὸν καὶ βίον ἀπολαυστικόν[3].

Εἰς τὰς ἡμέρας μας τὸ θέμα ἀνεκίνησεν ὁ Dilthey διὰ τοῦ ἔργου του ***«Οἱ τύποι τῆς κοσμοθεωρίας»***[4], ἀναλόγως τῶν ὁποίων διακρίνει καὶ διαφορὰς ὑφῆς τῆς ὅλης προσωπικότητος. Ἕκαστος τύπος, λέγει, ἀναγνωρίζει ἄλλας ἀξίας. Οὕτω δύνανται νὰ διακριθοῦν οἱ ἑξῆς τρεῖς τύποι:

Ὁ αἰσθησιακὸς τύπος ἀφοσιοῦται εἰς τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Αἱ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ἀποτελοῦν τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς του. Κοσμοθεωρία του εἶναι ὁ ὑλισμός. Δι' αὐτὸν ὅλα τὰ ὄντα καὶ φαινόμενα εἶναι προϊὸν ὑλικῶν σχέσεων καὶ μεταβολῶν κατ' ἀνάγκαίους μηχανικοὺς νόμους. Εἰς τὴν γνωσιολογίαν εἶναι ὀπαδὸς τῆς Αἰσθησιοκρατίας (Sensualismus). Ὑλικὰ ἐρεθίσματα κατ' αὐτὸν προσπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις μας γεννοῦν τὰς ἐντυπώσεις καὶ παραστάσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας πλέκεται ὁλόκληρος ὁ ψυχικὸς βίος. Ἡ ἠθική του εἶναι εὐδαιμονιστική. Ἀγαθὸν εἶναι τὸ παρέχον εὐχαρίστησιν καὶ ἡδονήν. Κακὸν εἶναι τὸ προξενοῦν δυσαρέσκειαν, πόνον καὶ βλάβην.

---

1. Φίληβ. 21 A - 22 E, 66 A - C.
2. Πολιτ. γ' 445 A, δ' 441 - 444, θ' 581 C.
3. Ἠθικὰ Νικομάχεια A 2 1095 β 14, Ἠθικὰ Εὐδήμεια A 4 1215 b 6 - 14, A 5 1216 a 11.
4. *Dilthey W.*, Die Typen der Weltanschauung und ihre Ausbildung in den metaphysischen Systemen. Gesam. Schriften, Bd. 8, Leipzig 1931.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ερ. Λ. της Κ. Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Πίναξ XI. Τύποι κοσμοθεωρίας — Ἰδεοκράται

Εἰκ. 17. — Ὁ Πυθαγόρας
(Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ πτυχαὶ τοῦ μετώπου)

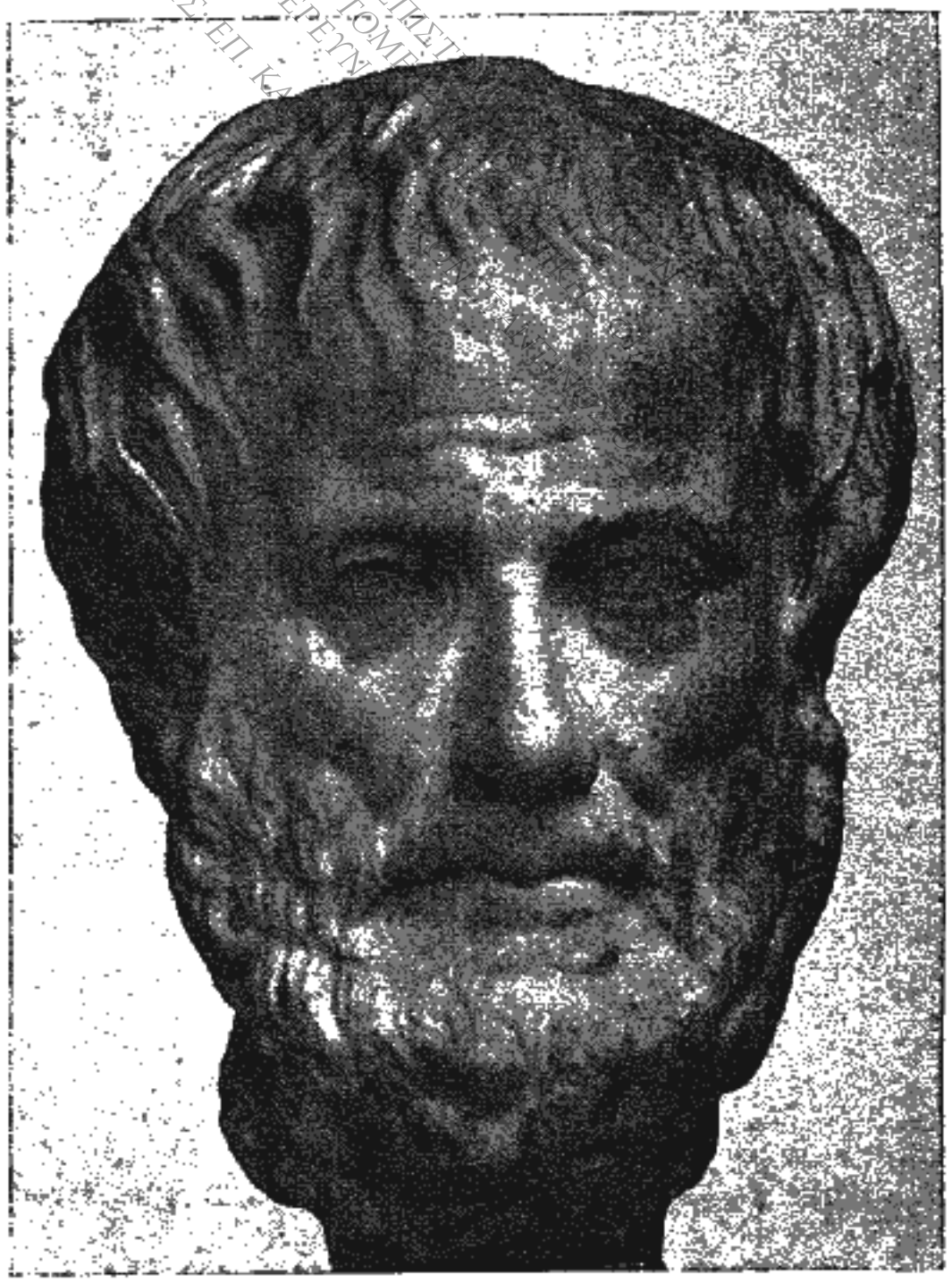

Εἰκ. 18. — Ὁ Ἀριστοτέλης
(Ἤρεμος ἀποτύπωσις τῆς πνευματικότητός του)

ΠΑΝΕΠΙΣΤ
ΤΟΜΕ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Ν
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Πίναξ XII. Τύποι κοσμοθεωρίας — Ὑλισταί

Εἰκ. 19. — Ὁ ὑλιστὴς La Mettrie
εἰσηγητὴς τοῦ δόγματος « L'homme - machine »

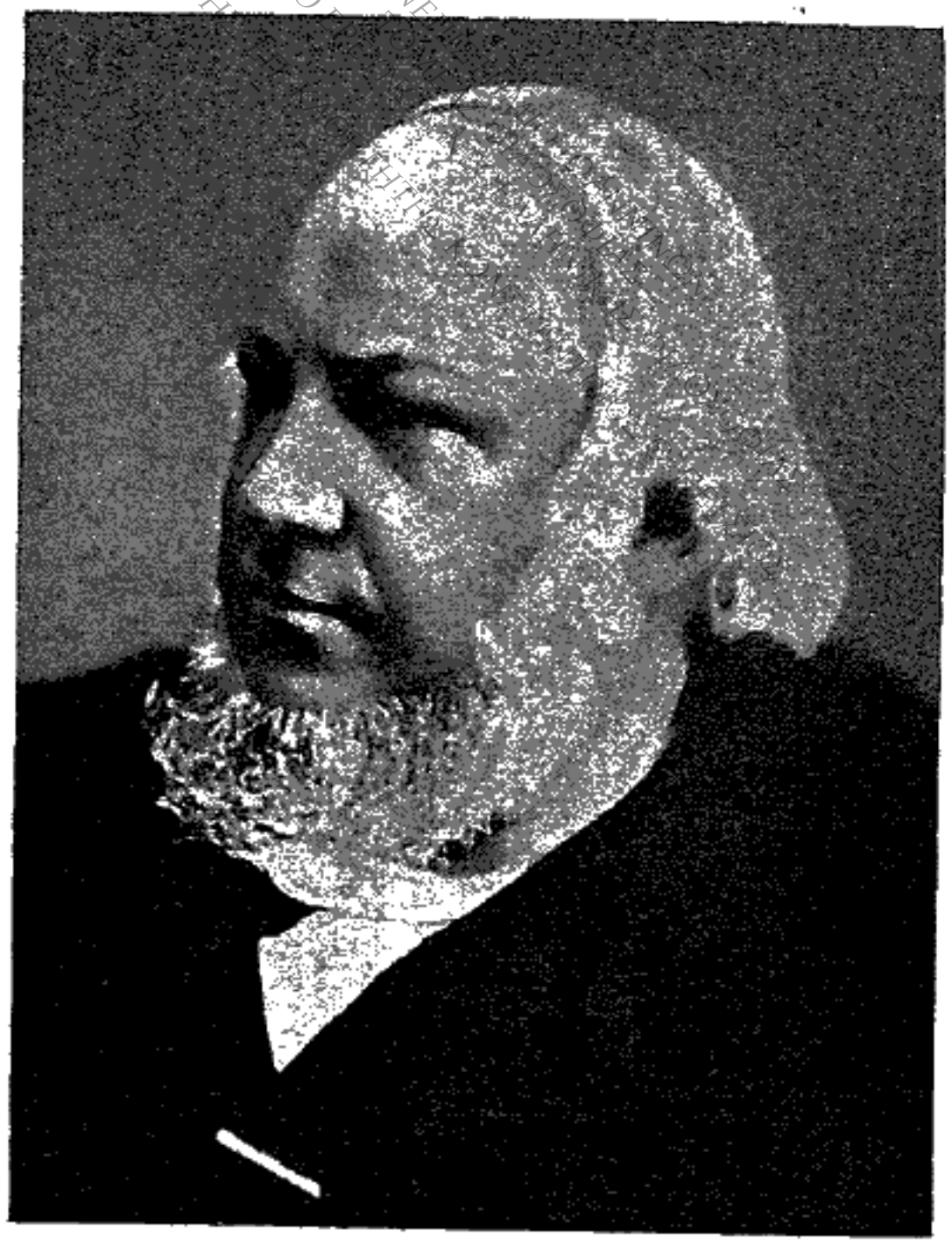

Εἰκ. 20. — Ὁ ὑλιστὴς Moleschott
κῆρυξ τῆς ἀνακυκλήσεως « τέφρα - ζωὴ - τέφρα »

ΠΑΝΕ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ὁ ἡρωϊκὸς τύπος ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του προβάλλει τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ὕλης καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος. Φύσις καὶ πνεῦμα ἀντιμάχονται πρὸς ἄλληλα. Σκοπὸς τῆς ζωῆς δι' αὐτὸν εἶναι νὰ φθάνῃ εἰς ὁλονὲν ὑψηλοτέρας βαθμίδας πνευματικότητος. Κοσμοθεωρία του εἶναι ὁ Θεϊσμός. Ὁ Θεὸς ὡς ἀπόλυτον πνεῦμα εἶναι ὑπερκόσμιος, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσις εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἀξία. Γνωσιολογία του εἶναι ἡ Προτεροκρατία (Apriorismus). Ὁ ἄνθρωπος φέρει ἐκ τῶν προτέρων ἔμφυτα πνευματικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὸν ἐξυψώνουν ὑπὲρ τὴν ὕλην καὶ τὸ ζῶον. Εἰς τὴν ἠθικὴν εἶναι ὀπαδὸς τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τῆς ἔνδοθεν ἱκανότητος πρὸς τὸ διακρίνειν καὶ πράττειν τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν.

Ὁ θεωρητικὸς τύπος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἓν μὲ τὸ σύμπαν. Ἡ θεωρία τῆς ὅλης ὑπάρξεως βιοῦται ὡς ἁρμονία μὲ συναισθηματικὴν ἀπόχρωσιν. Φύσις καὶ πνεῦμα δὲν εἶναι ἀντιμαχόμενα στοιχεῖα, ἀλλ' ἀπαραίτητα πρὸς γένεσιν τοῦ πλουσίου περιεχομένου τῆς ὑπάρξεως. Κοσμοθεωρία του εἶναι ὁ Πανθεϊσμὸς (deus sive natura). Αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὡς ἓν μέρος τῆς θείας οὐσίας. Γνωσιολογία του εἶναι ἡ διαίσθησις (Intuitionismus), δηλαδὴ ἡ ἄμεσος βίωσις προσώπων, πραγμάτων καὶ φαινομένων. Ἡ ἠθική του καθορίζεται ἀπὸ καλαισθητικὰ στοιχεῖα. Τὸ κακὸν ἀποφεύγεται ὡς ἄσχημον.

Ἡ τυπολογία αὕτη τοῦ Dilthey εἶναι πολύτιμος, διότι ἐπιχειρεῖ νὰ συλλάβῃ ἐνιαίως τὴν βαθυτέραν ὑφὴν τὴν προσωπικότητος, τὴν καθορίζουσαν συγχρόνως τὸ ὅλον πλάτος τῶν ἐκδηλώσεών της. Πλὴν τῆς ἀξίας της αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν ἐγένετο ἀφετηρία περαιτέρω ἐρευνῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην (παράβ. καὶ εἰκ. 17-24).

Ὁ Häberlin μετὰ τὸν Dilthey διακρίνει δύο τύπους κοσμοθεωρίας, ***τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν ἀντιπνευματικόν***[1]. Οὗτος ἀφορμᾶται ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι, ὅπως εἰς τὴν φύσιν ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδρανείας καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς μεταβολῆς, ἐκ τῆς δράσεως δὲ τούτων προκύπτουν ἰσορροπήσεις, αἵτινες ἐμφανίζονται ὡς φαινόμενα καὶ πράγματα, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν προσώπων ἔχομεν δύο ἀντιστοίχους βασικὰς ὁρμάς, τὴν ὁρμὴν πρὸς αὐτοσυντήρησιν καὶ τὴν ὁρμὴν πρὸς αὐτομεταβολήν. Αὗται ὅμως πρέπει νὰ φθάνουν εἰς ἰσορροπίαν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, ἐὰν συνδεθῇ τὸ ἄτομον μὲ τὴν ὅλην ζωήν. Ἡ κατεύθυνσις αὕτη πρὸς ἑνότητα μὲ τὴν ὅλην ζωὴν εἶναι τὸ Πνεῦμα (Geist), ἡ δὲ κατεύθυνσις πρὸς ἐγωκεντρι-

1. *Häberlin P.*, Der Charakter, Basel 1925, Der Geist und die Triebe, Basel 1924.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
Ε.Υ.Δ τμ. Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σμὸν εἶναι τὸ Ἀντίπνευμα (Ungeist). Ἀναλόγως τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης κατευθύνσεως, τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν τὰ ἄτομα, διακρίνονται εἰς δύο τύπους τοὺς Ἐγωϊστὰς καὶ τοὺς Ἐρωτικοὺς (Egoisten und Erotiker).

Τὸ συναίσθημα εἶναι τὸ πρωταρχικὸν στοιχεῖον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ κινοῦν εἰς πράξεις καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου διατελεῖ ἡ συνείδησις. Τοῦτο ἐμφανίζεται ὡς «Ἔρως», ὑπὸ πλατωνικὴν ἔννοιαν, ὅστις δύναται νὰ στραφῇ πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τὸν φίλον, πρὸς τὴν γυναῖκα, πρὸς τὴν κοινωνίαν, πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, πρὸς τὸ σύμπαν, πρὸς τὸν τέλειον Θεόν. Ἀναλόγως τῆς βαθμίδος, μέχρι τῆς ὁποίας θὰ ἀνέλθῃ ὁ Ἔρως οὗτος, θὰ χαρακτηρισθοῦν τὰ διάφορα ἄτομα ὡς πνευματικὰ ἢ ἀντιπνευματικά.

Ἐν τῇ διακρίσει του ταύτῃ ὁ Häberlin ὡς πνεῦμα νοεῖ μόνον τὴν τάσιν πρὸς ἑνότητα. Δὲν κηρύττει ἑπομένως τὴν ἐχθρότητα μεταξὺ πνεύματος καὶ ὁρμῶν, ὡς πράττει ὁ Klages. Εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἔγκειται καὶ ἡ σημασία τῆς τυπολογίας του. Τὸ ἀσθενὲς σημεῖον της διαβλέπομεν εἰς τὴν σχηματοποίησιν τοῦ ὅλου ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐννοίᾳ Ἔρως μὲ ἑκάστοτε διάφορον πλάτος. Τοῦτο εἶναι μᾶλλον νοητικὴ κατασκευὴ παρὰ ἀπόδοσις τῆς πραγματικότητος, διότι ὑπάρχει ποιοτικὴ διαφορὰ καὶ ὄχι διαφορὰ πλάτους εἰς τὰ εἴδη τοῦ ἔρωτος, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει.

Ὁ Jaspers εἰς τὸ ἔργον του «*Ψυχολογία τῶν κοσμοθεωριῶν*» διακρίνει τύπους προσώπων ἀναλόγως τῆς στάσεως τὴν ὁποίαν λαμβάνουν ἔναντι τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς[1]. Μὲ τὸν ὅρον κοσμοθεωρία ἐννοεῖ τὰς ἀρχάς, τὰς βιώσεις καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἀτόμου πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς ζωῆς του. Βασικὴ ἔκφρασις ταύτης εἶναι, ὅτι τὸ Ὑποκείμενον ἱστάμενον πρὸ τοῦ Ἀντικειμένου δύναται νὰ λάβῃ διάφορον στάσιν ἀναλόγως τῆς ψυχοσυνθέσεως ἑκάστου. Ἡ στάσις αὕτη ἐκδηλοῦται κατ' ἐξοχὴν πρὸ τῶν ἄκρων περιστάσεων (Grenzsituationen), τὰς ὁποίας ἐμφανίζει ἡ ζωή, ἤτοι τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ζωήν, τοῦ θανάτου, τῆς συναισθήσεως τοῦ προσκαίρου τῆς ζωῆς, τῆς τύχης καὶ τῶν συμπτώσεων ἀπὸ τὰς ὁποίας καθορίζεται ἑκάστοτε ἡ ζωὴ καὶ τῆς συνειδήσεως τῆς ἰδίας ἀνεπαρκείας ἔναντι ὅλων τούτων. Ἡ στάσις αὕτη εἰς τὰ διάφορα ἄτομα δύναται νὰ εἶναι ἢ ἐνεργητική, ἢ θεωρητική, ἢ μυστική, συνδεομένη ἑκάστοτε μὲ ἰδιάζουσαν εἰκόνα περὶ τοῦ κόσμου.

Ἐντεῦθεν γεννῶνται οἱ ἑξῆς τύποι κοσμοθεωρίας:

---

1. *Jaspers K.*, Psychologie der Weltanschauungen, 3 Aufl. Berlin 1925.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Τ.Α της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Εἰκ. 22. — Ὁ Ἔγελος
(Ὀραματιστὴς τῆς ποιήσεως τοῦ Πνεύματος)

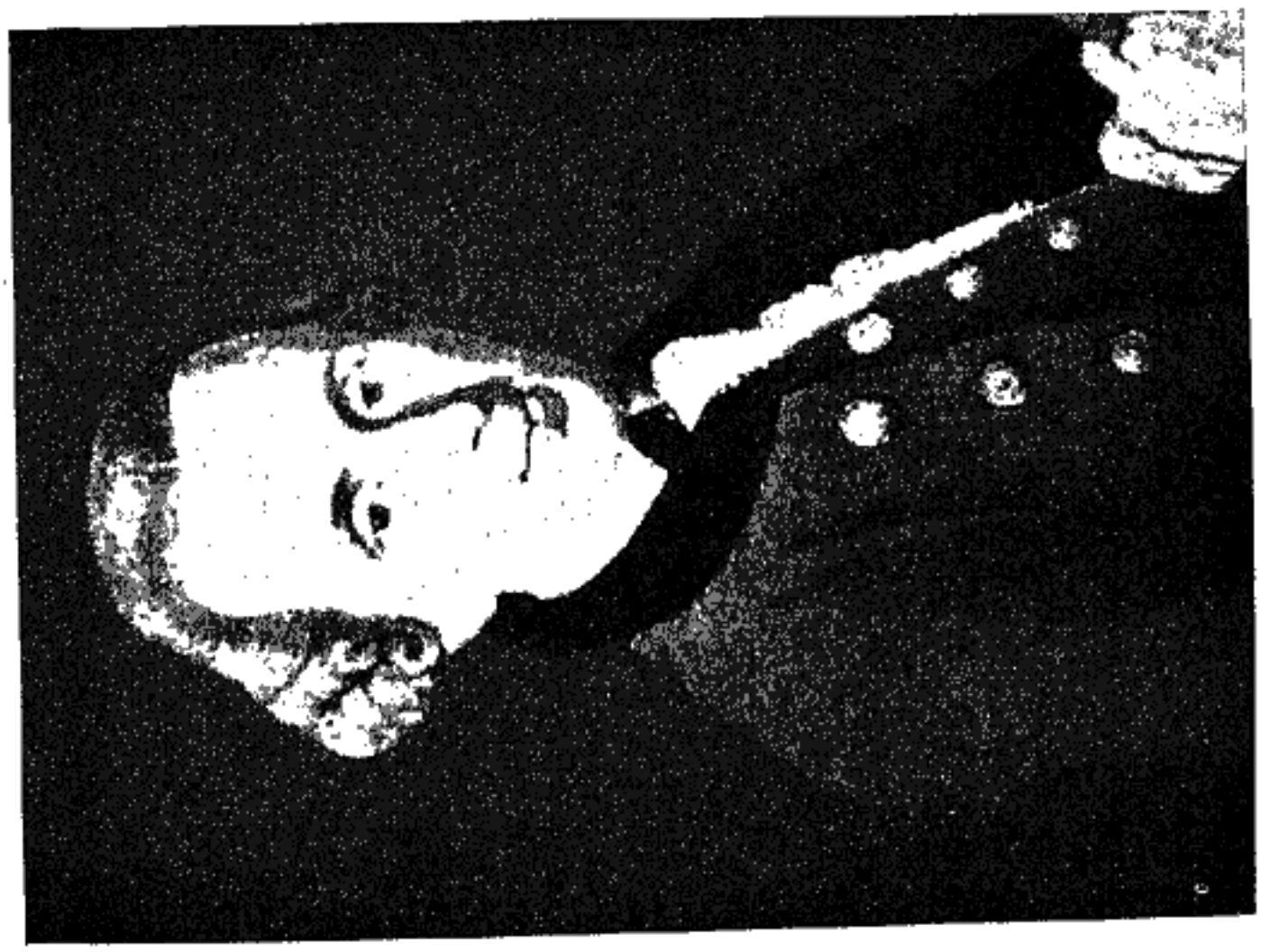

Εἰκ. 21. — Ὁ Kant
(Ἡ κριτική του σκέψις φαίνεται εἰς τὸ βλέμμα του)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΜΕΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗ
Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

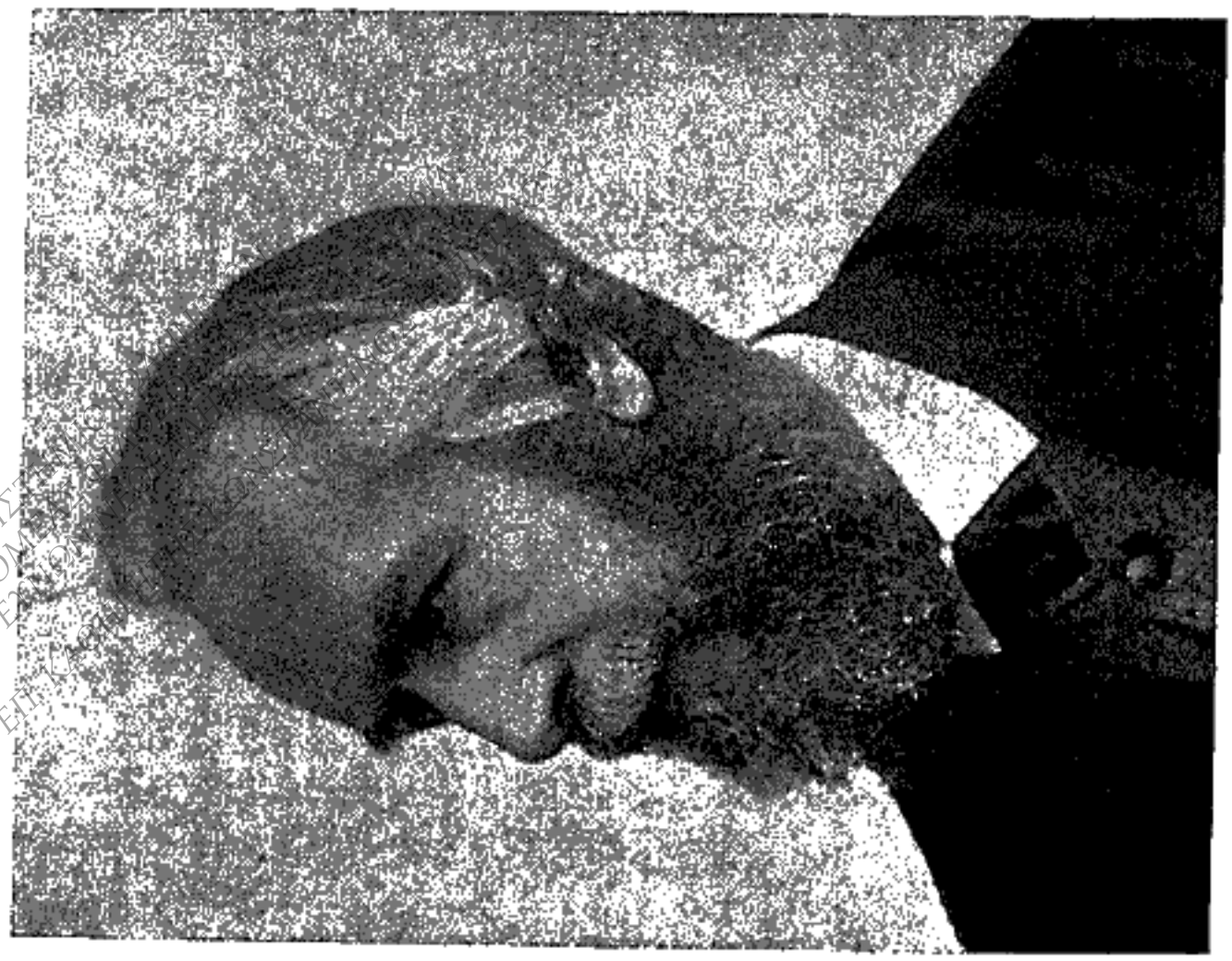

Εἰκ. 24. — Ὁ Haeckel
(Τὸ βλέμμα του ὅλα τὰ βλέπει εὔκολα)

Εἰκ. 23. — Ὁ Darwin
(Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ κόγχαι τῶν ὀφθαλμῶν)

ΠΑΝΕΠΙΣ
ΤΟΜ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ὁ ἐνεργητικὸς τύπος δέχεται τὴν ζωὴν ὅπως εἶναι. Βλέπει, ὅτι ἡ πραγματικότης εἶναι ἓν διαρκὲς γίγνεσθαι, ἐμφανιζόμενον μὲ ἀντιφάσεις καὶ μὲ διαρκῆ ταλάντευσιν μεταξὺ χάους καὶ μορφῆς, ἀτομικεύσεως καὶ γενικεύσεως. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι πραγματιστὴς καὶ ἔχει σαφῆ ἐκτίμησιν τῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς καὶ τῶν δυνατοτήτων αὐτῶν. Δὲν θέλει νὰ σχηματίζῃ ἀποτετελεσμένην εἰκόνα περὶ τῶν πραγμάτων. Ὅλα εἶναι δι' αὐτὸν προσωριναὶ σταθερότητες. Ἑκάστη ἡμέρα καὶ ἑκάστη ἀπόφασις ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν καὶ ἰδιαίτερον τρόπον ἀντιμετωπίσεως. Τὸ γίγνεσθαι εἶναι μία διαρκὴς κίνησις, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος δύναται νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ τὴν μεταβάλῃ. Ἔχει αἰσιοδοξίαν διὰ τὴν ἰδίαν ἱκανότητα, τὴν ὁποίαν ἀποκτᾷ δι' αὐτοπειθαρχίας. Οὗτος εἶναι ὁ δαιμονικὸς τύπος ἀνθρώπου.

Ὁ θεωρητικὸς τύπος δὲν ἀποβλέπει εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς στιγμῆς, οὔτε λαμβάνει τὰ πράγματα, ὅπως παρουσιάζονται ἑκάστοτε. Μὴ ἀποδεχόμενος τὴν συνεχῆ ροήν των ὡς αἰώνιον νόμον, θέλει νὰ συλλάβῃ τὸ γενικὸν καὶ τὸ ὑπεράνω τοῦ γίγνεσθαι καὶ τῶν μεταβολῶν μονίμως ὑπάρχον. Οὗτος δὲν ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα διὰ συλλήψεως τμημάτων μόνον τοῦ γίγνεσθαι, ἀλλὰ δι' ἀνυψώσεως ὑπὲρ αὐτὰ κατὰ τὴν βίωσιν τοῦ συνόλου.

Ὁ μυστικὸς τύπος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις δὲν βιοῖ τὴν διάκρισιν καὶ ἀντίθεσιν μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, διότι ἀνυψοῦται εἰς τὴν ἄμεσον βίωσιν τοῦ ἀπολύτου, τοῦ θείου, ἔναντι τοῦ ὁποίου καὶ τὸ Ὑποκείμενον καὶ τὸ Ἀντικείμενον εἶναι πεπερασμένα.

Ὡς πρὸς τὴν τυπολογίαν ταύτην τοῦ Jaspers ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: Τὴν βίωσιν τῆς ὑπάρξεως ἐννοεῖ ὁ Jaspers ὡς ἀπάντησιν ἔναντι τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς, τοῦ προσκαίρου ταύτης, τοῦ τυχαίου, τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Τὴν ζωὴν ὅμως ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην αἰσθάνονται μόνον ὡρισμένα ἄτομα. Ἑπομένως μόνον δι' αὐτὰ δύναται νὰ ἰσχύσῃ ἡ τυπολογία τοῦ Jaspers.

Ὁ Spranger μαθητὴς καὶ συνεχιστὴς τῶν ἰδεῶν τοῦ Dilthey καθορίζει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι διακρίνονται ἀναλόγως τῶν ἀξιῶν ποὺ θέτουν ὡς σκοποὺς τῶν πράξεών των[1]. Κατ' αὐτὸν αἱ πράξεις εἶναι τὸ ἁπλούστερον ψυχικὸν στοιχεῖον, ὅπως ἦτο διὰ τὴν ψυχοφυσικὴν τὸ αἴσθημα. Ἕκαστον πρόσωπον ἐμφανίζει εἰς τὰς πράξεις του προτίμησιν καὶ προσπάθειαν ἐπιτεύξεως ὡρισμένων ἀξιῶν, αἵτινες κατέχουν πρωταρχικὴν σημασίαν ἐν τῇ ὅλῃ του ψυχοσυνθέσει. Ἀναλόγως πρὸς αὐτὰς καθορίζεται ὁ χαρακτήρ.

1. *Spranger E.*, Lebensformen, 7 Aufl. Halle 1930.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΙΣΝΟΥ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Πράξεις ἔχομεν ἀτομικὰς καὶ κοινωνικάς. Αἱ ἀτομικαὶ εἶναι:

1ον. Πράξεις γνώσεως, σκοποῦσαι νὰ συλλάβουν ἓν ἀντικείμενον ἢ φαινόμενον, ὅπως εἶναι καθ' ἑαυτό, ἀσχέτως πρὸς ἡμᾶς.

2ον. Οἰκονομικαὶ πράξεις, καθ' ἃς ἐπιδιώκω διάφορα πράγματα χάριν τῆς ὠφελείας, τὴν ὁποίαν μοῦ παρέχουν.

3ον. Αἰσθητικαὶ πράξεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ἄτομον ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξεικόνισιν τῆς ἰδέας τῶν πραγμάτων μὲ ἐκφραστικὰς μορφὰς καὶ σύμβολα.

4ον. Θρησκευτικαὶ πράξεις ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν σύνδεσιν τοῦ ἀτόμου μὲ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ σύνολον τῆς ὑπάρξεως.

Αἱ κοινωνικαὶ πράξεις εἶναι:

1ον. Πράξεις συμπαθείας, μὲ τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦται ἡ συμπάθεια ἢ ἀντιπάθεια πρὸς ἄλλα πρόσωπα.

2ον. Πράξεις κυριαρχίας, μὲ τὰς ὁποίας ζητῶ νὰ ἐπιβληθῶ καὶ ἀναγνωρισθῶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα ὡς ὑπερέχων.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους πράξεων, τὰς ὁποίας ἕκαστος θέτει ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τύπον.

Ἐντεῦθεν γεννῶνται οἱ ἑξῆς τύποι ἀτομικότητος:

Ὁ θεωρητικὸς τύπος ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του καὶ τῶν προσπαθειῶν του θέτει τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων. Ὅλα τὰ ἐξαρτᾷ ἀπὸ τὴν γνῶσιν. Ἡ ἀρετὴ εἶναι γνῶσις. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἀποστρέφεται πάντα μυστικισμόν. Ὁ κόσμος διέπεται ἀπὸ νόμους, ἔχοντας λογικὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἀκρίβειαν, ἡ δὲ διερεύνησίς των ἔχει κάτι τὸ θρησκευτικόν. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μεταξύ των καὶ ἀδελφοί, διότι τοὺς ἑνώνει ὁ κοινὸς λόγος (ratio). Εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν ὁ τύπος οὗτος δὲν δύναται νὰ δράσῃ, ὄχι διότι στερεῖται ἀντιλήψεως διὰ πρακτικὰ ζητήματα, ἀλλα διότι τοῦ λείπει τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ βούλησίς του ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν κριτικὴν καὶ πολεμικὴν τῶν ὅσων πράττουν οἱ ἄλλοι. Ὁ ἴδιος συλλαμβάνει σχέδια καὶ θεωρίας, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὰ ἐκτελέσῃ. Ὑποστηρίζει μὲ φανατισμὸν τὰς νοητικάς του κατασκευάς. Περὶ αὐτοῦ ἐφαρμόζεται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διηγοῦνται περὶ τοῦ Hegel. Ὅταν τοῦ εἶπε κάποιος, ὅτι αἱ θεωρίαι του δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα, ἀπήντησε· ***«τόσον τὸ χειρότερον διὰ τὴν πραγματικότητα».***

Ὁ οἰκονομικὸς τύπος ὅλα τὰ πράγματα τὰ ἐξετάζει καὶ τὰ ἐπιδιώκει ἀναλόγως τῆς ὠφελείας, τὴν ὁποίαν παρέχουν. Ὅταν ἐπιδίδεται εἰς θεωρητικὰς μελέτας, τὸ πράττει διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ἐφαρμογάς των. Ἡ μεγαλυτέρα θεωρητικὴ ἀνακάλυψις, ἐφ' ὅσον δὲν ὠφελεῖ πρακτικῶς, εἶναι δι' αὐτὸν ἄνευ σημασίας. Κατὰ τὴν ἀντίληψίν του πᾶσα ἐπιδίωξις κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν πρὸς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Α.τη. Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

αὐτοσυντήρησιν καὶ εὐχάριστον ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς. Ἡ ἱστορία τῆς κοινωνίας ἐξαντλεῖται δι' αὐτὸν εἰς τὰς λειτουργίας παραγωγή, ἀνταλλαγὴ καὶ κατανάλωσις ἀγαθῶν.

Γνωσιολογία τοῦ τύπου τούτου εἶναι ὁ Πραγματισμός, ὅστις ἀληθὲς καὶ ψευδὲς τὰ θεωρεῖ ὡς ταυτόσημα μὲ τὸ ὠφέλιμον καὶ ἐπιβλαβές. Μία ἰδέα κρίνεται ἀληθὴς ἢ ψευδὴς ἀναλόγως πρὸς τὰ ἀποτελέσματά της, ἐὰν εἶναι ὠφέλιμα ἢ βλαβερά. Τὸ ὡραῖον ὁ τύπος οὗτος ἀντιλαμβάνεται μόνον ὡς πολυτέλειαν. Ἠθική του εἶναι ὁ εὐδαιμονισμός. Ἀναπτύσσει κοινωνικότητα οὐχὶ πρὸς πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ καλὰς σχέσεις διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ αὐτάς. Τὰ ἄτομα τὰ ἐκτιμᾷ ἀναλόγως τῶν εἰσοδημάτων των. Ὁ Θεὸς νοεῖται παρ' αὐτοῦ ὡς ὁ δοτὴρ παντὸς ἀγαθοῦ.

3 ***Ὁ αἰσθητικὸς τύπος*** ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως καὶ παραστάσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν πραγμάτων. Ὅλα τὰ ἐξετάζει ἀπὸ καλλιτεχνικῆς πλευρᾶς. Ἀγαθὸν καὶ ὡραῖον ταυτίζονται δι' αὐτόν. Ὁ αἰσθανόμενος τὸ ὡραῖον, λέγει, οὐδέποτε θὰ κάμῃ μίαν κακὴν πρᾶξιν, ὡς οὖσαν ἄσχημον. Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἁρμονία καὶ ἡ μορφοποιὸς δύναμις ἐν τῷ σύμπαντι. « ***Τὸ ὡραῖον εἶναι τὸ θειότατον*** » κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Hölderling. Πάντα ὅσα ὑπάρχουν εἶναι καλὰ λίαν. Ἀληθὲς καὶ ψευδὲς δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ὡραῖον καὶ ἄσχημον. Ὁ τύπος οὗτος, ἐὰν ἔχῃ μικρὰν διαμορφωτικὴν δύναμιν, ἀποδίδει τὰ πράγματα ἀντικειμενικῶς, ὅπως εἶναι. Ἐὰν ἔχῃ ἰσχυρὰν ἀτομικότητα, προσθέτει ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ἐξεικόνισιν τῶν πραγμάτων. Ἡ ἁρμονικὴ συνύπαρξις ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ καὶ τῶν δύο τούτων στοιχείων γεννᾷ τὸν κλασσικὸν καλλιτέχνην.

4 ***Ὁ κοινωνικὸς τύπος*** τὰς πράξεις του ρυθμίζει ἀπὸ συμπάθειαν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀσχέτως ὠφελείας. Ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς θεωρίας. Ἀγαπᾷ τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα ὅπως εἶναι, καὶ δὲν ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ μέλλον. Ἡ ἠθική του ὡς βάσιν ἔχει τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς « ***ἀγάπη ἐστίν*** ». Ὡραῖον δι' αὐτὸν εἶναι ἡ καλὴ πρᾶξις. Βοηθεῖ τοὺς ἄλλους ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην, χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ἀναγνώρισιν. Εὐεργετῶν ἀπολαύει τὸν μισθόν του κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν πρᾶξιν. Ἀγαπᾷ ἀπὸ πόθον νὰ αἰσθανθῇ ἐν ἑαυτῷ τὴν κατάστασιν τῆς ἀγάπης.

Ὁ ἀρχικὸς τύπος ὡς σκοπὸν τῶν ἐνεργειῶν του προβάλλει τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιβολῆς ὑποτάσσει ὅλας τὰς τὰς ἄλλας. Δι' αὐτὸν ἡ γνῶσις εἶναι δύναμις. Δὲν ἐνδιαφέ-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο. ΜΕΤΗΝΙΟΣ
Ε.Υ.Δ.ΗΣ Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ρεται διὰ τὴν ἀφῃρημένην ἐπιστήμην, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν ρητορικήν, ἵνα δύναται νὰ πείθῃ καὶ διευθύνῃ τοὺς ἄλλους. Ἀληθὲς δι' αὐτὸν εἶναι μόνον, ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπιβολῆς του, ψευδὲς δὲ ὅ,τι τοὺς ἐμποδίζει. Τοὺς σκοπούς του ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ εἴτε διπλωματικῶς, εἴτε διὰ τῆς βίας. Χρησιμοποιεῖ τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ περιστάσεις. Διὰ τὰ ἄτομα τοῦ τύπου τούτου ἡ λογικὴ τοῦ κυβερνᾶν (Staatsraison) εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν ἀφῃρημένην λογικήν, τὴν ἰσχύουσαν μεταξὺ τῶν κοινῶν ἀτόμων. Ἡ τέχνη ἔχει σημασίαν μόνον ὡς διακοσμητικὸν στοιχεῖον, διότι ἡ μεγαλοπρέπεια εἶναι σύμβολον τῆς δυνάμεως. Φροντίζει νὰ δημιουργηθοῦν λαμπρὰ ἔργα τέχνης καὶ νὰ ἀνεγερθοῦν μεγάλα οἰκοδομήματα, ἵνα διατηρηθῇ τὸ ὄνομά του· οὐχὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν τέχνην. Τὸν Θεὸν θεωρεῖ ὡς παντοδύναμον δημιουργὸν καὶ κυβερνήτην τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀσκῶν ἐξουσίαν αἰσθάνεται, ὅτι ἐπιτελεῖ θείαν ἀποστολήν. Ἵνα διατηρῇ τὴν κυριαρχίαν του μεταβάλλει εὐκόλως ἀρχάς. Συχνὰ ἐπιτελεῖ μεγάλας ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις, διὰ νὰ δύναται νὰ ἵσταται σταθερῶς εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆλθεν.

Ὁ θρησκευτικὸς τύπος ἀποβλέπει εἰς τὴν ὅλην ἀξίαν καὶ σημασίαν τῆς ὑπάρξεως καὶ ζητεῖ νὰ ἀνυψωθῇ ἀπὸ τὸ πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον εἰς τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιον πηγὴν τῆς ζωῆς. Ἐν τῇ βιώσει ταύτῃ τῆς ἐξαρτήσεως ἐκ τοῦ θείου αἰσθάνεται ἀπολύτρωσιν καὶ εἰρήνευσιν ἐν ἑαυτῷ. Μὲ τὸ θεῖον ταυτίζει τὰς ἀνωτάτας ἀξίας. Ἀλήθεια μόνον ἐν τῷ Θεῷ ὑπάρχει. Ἡ τέχνη σκοπὸν ἔχει νὰ ἐκφράζῃ τὸ θεῖον μεγαλεῖον. Ἡ ἐπιστήμη ἐργάζεται διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια τῆς θείας δημιουργίας. Τὰ ἀνώτατα ἠθικὰ παραγγέλματα εἶναι ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ παραβαίνων ταῦτα ἀπομακρύνεται ἐκ τοῦ Θεοῦ γινόμενος ἔνοχος ἀπέναντι τῆς θείας δικαιοσύνης. Ἡ ἀληθὴς γνῶσις εἶναι προϊὸν ὄχι λογικῆς προσπαθείας, ἀλλ' ἀποκαλύψεως καὶ φωτισμοῦ. Ἡ ἠθικὴ ἐξύψωσις εἶναι ἀποτέλεσμα θείας βοηθείας καὶ χάριτος.

Ἡ τυπολογία αὕτη τοῦ Spranger σημειώνει σημαντικὴν πρόοδον ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ Dilthey, ἐξ ἧς προῆλθεν. Ἐν τούτοις εἶναι ἐλλιπής, διότι δὲν περιλαμβάνει ὅλους τοὺς δυνατοὺς τύπους. Παραλείπει ἐπὶ παραδείγματι τοὺς ἡδονιστάς, τοὺς θέτοντας ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς των τὰς βιολογικὰς ἀξίας. Ἐπίσης δὲν ἐρευνᾷ τὸ βάθος, ἐξ οὗ προέρχονται αἱ ἀξίαι, οὔτε διατί ἐπιδίδονται τὰ ἄτομα εἰς ἓν εἶδος ἀξιῶν. Ἐπίσης προϋποθέτει κάτι τὸ μονόπλευρον εἰς τὸν χαρακτῆρα, τὸ ὁποῖον σπανίως συναντῶμεν εἰς τὴν πραγματικότητα. Οἱ συνήθεις τύποι αἰσθάνονται καὶ ἐπιδίδονται εἰς πλείονας τῆς μιᾶς

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΟΣ
Ερ.Δ.Ανηρ.Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἀξίας. Παραβλέπει ἐπίσης τὴν ψυχογενετικὴν πορείαν καὶ τὰς παραλλαγὰς τῶν ἐκδηλώσεων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ φύλου. Ὁ παῖς εἶναι λαίμαργος ἡδονιστής, ὁ ἔφηβος αἰσθητικός, ὁ νέος κοινωνικός, ὁ ὥριμος οἰκονομικός, ὁ γέρων θρησκευτικός. Ἔπειτα ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡλικίας σημειοῦνται μεταβολαί. Πολλοὶ ὄντες κατ' ἀρχὰς θεωρητικοὶ καὶ καταλήξαντες εἰς ὡρισμένας ἰδέας ἐγένοντο ἀρχικοὶ τύποι, ἵνα ἐπιβάλουν τὰς ἰδέας των.

Πάντως ὁ Spranger μὲ τὴν διάκρισίν του δεικνύει τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξιῶν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐκδηλοῖ μὲ τὰς πράξεις του.

Ὁ Jung, Ἐλβετὸς ψυχολόγος προερχόμενος ἐκ τῆς Ψυχαναλυτικῆς Σχολῆς, εἰς τὸ ἔργον του « Ψυχολογικοὶ τύποι » καὶ ἄλλα μεταγενέστερα[1] διετύπωσεν ἰδίαν τυπολογίαν συναφῆ πρὸς τὰς ἰδέας του. Ἡ ποσότης συμπαθείας (libido), λέγει, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουν τὰ ἄτομα εἰς τὴν ζωήν των δύναται νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἔξω (πράγματα καὶ πρόσωπα), ἢ πρὸς τὰ ἔσω (ἰδέας καὶ συναισθήματα). Ἐκεῖθεν γεννῶνται δύο τύποι, ὁ ἐξώστροφος καὶ ὁ ἐσώστροφος. Ἐπειδὴ ὁ Jung δέχεται τέσσαρας θεμελιώδεις ψυχικὰς λειτουργίας, τὴν διανόησιν, τὸ συναίσθημα, τὴν ἀντίληψιν, καὶ τὴν ἐνόρασιν, ὑποδιαιρεῖ ἕκαστον βασικὸν τύπον εἰς τέσσαρας μερικωτέρους. Ἤτοι δέχεται ἐξώστροφον διανοητικόν, συναισθηματικόν, ἀντιληπτικόν, ἐνορατικὸν καὶ ἐσώστροφον διανοητικόν, συναισθηματικόν, ἀντιληπτικόν, ἐνορατικόν.

Ὁ ἐξώστροφος (extravertierte) τύπος ὡς γενικὰ χαρακτηριστικὰ παρουσιάζει τὰ ἑξῆς. Ἔχει ἀντικειμενικὴν σκέψιν, στρεφομένην πρὸς τὰ πράγματα. Ἀληθὲς καὶ ψευδὲς παρ' αὐτῷ καθορίζεται ἀναλόγως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Ἠθικότης εἶναι ἡ κατὰ συνήθειαν ἑκάστοτε κρατοῦσα καὶ ἔχουσα πάντοτε συγκεκριμένον περιεχόμενον. Θαυμάζει ὅ,τι καὶ οἱ ἄλλοι, συμμορφούμενος πρὸς τὰ κρατοῦντα ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἀκολουθεῖ πιστῶς τὴν μόδαν καὶ εἶναι εὐεπίφορος εἰς ὑποβολήν. Ἔχει ἰσχυρὰν ὁρμὴν πρὸς ἀνακοίνωσιν καὶ κοινωνικότητα. Καλλιεργεῖ τὴν φιλίαν καὶ τοῦ ἀρέσουν αἱ συναναστροφαί. Εἶναι εὔχαρις καὶ συμβιβαστικός. Τὰ συναισθήματά του εἶναι συμβατικά, ἀλλάσσοντα εὐκόλως. Εἶναι εὐπροσάρμοστος. Ἡ σκέψις του κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν συναισθημάτων. Ἔχει ἀντίληψιν τοῦ πραγματικοῦ καὶ ρέπει πρὸς συγκεκριμένας ἀπολαύσεις. Προτιμᾷ τὸ σωματικὸν ἀπὸ τὸ πνευματικόν, τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὴν στέρησιν. Ἔχει ἁπλοϊκὸν δογματισμὸν διὰ τὰ πράγματα. Ἔχει ἀνε-

1. Παράβ. σελ. 159 - 162.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΙΝΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πτυγμένην τὴν αἴσθησιν τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι καὶ οὐχὶ τοῦ ἰδανικοῦ. Ἐνθουσιάζεται μόνον διὰ συγκεκριμένα σχέδια. Ἔχει πρωτοβουλίαν καὶ ἐμμονὴν εἰς τοὺς σκοπούς του. Εἶναι ἐνεργητικὸς καὶ παρουσιάζει διαρκῆ ἐπίδοσιν εἰς νέας ἀσχολίας καὶ ἐπιχειρήσεις. Ἡ τάσις του νὰ ἐξαρτᾷ τὴν ζωήν του ἐκ τῶν ἔξω δύναται νὰ φθάσῃ μέχρις ὑστερίας.

Ἰδιαιτέρως ὁ ἐξώστροφος διανοητικὸς εἰς τὰς ἐννοίας, κρίσεις καὶ συλλογισμούς του εἶναι θετικιστής. Ὅ,τι δέχεται τὸ ἔχει ἐκ παρατηρήσεως ἢ ἐκ διδασκαλίας τῶν ἄλλων. Τοῦτο ὑποστηρίζει μὲ φανατισμόν. Ὁ ἐξώστροφος συναισθηματικὸς εἶναι ὁ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ ἀλλάσων διαθέσεις εὐκόλως (γυναῖκες). Ὁ ἐξώστροφος ἀντιληπτικὸς ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τῶν ἔξωθεν ἐρεθισμῶν. Ὁ ἐξώστροφος ἐνορατικὸς εἶναι ὁ δυνάμενος νὰ προΐδῃ ὅλως ὑποσυνειδήτως, χωρὶς λογικὰς σκέψεις, τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων.

Ὁ ἐσώστροφος (introvertierte) τύπος εἶναι ὁ κλειστὸς ἄνθρωπος, ὁ δι' ὅλα ἔχων ὑποκειμενικὰς ἰδέας. Οὗτος δυσκόλως ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ εἶναι κρυψίνους καὶ ἐπιφυλακτικὸς ἀπέναντί των. Παρουσιάζει ἐπίμονον ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν του, δὲν δέχεται ἐπιδράσεις, καὶ δὲν προσαρμόζεται μὲ τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ζῇ. Δημιουργεῖ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνει διὰ τῆς φαντασίας του. Ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ἰδέας καὶ ὄχι διὰ τὴν πραγματικότητα. Ἡ θεωρία τὸν ἐνδιαφέρει χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς θεωρίας. Ἐπιζητεῖ τὸ ἀφῃρημένον, ἀλλ' εἰκονικῶς ἐκπεφρασμένον. Ἔχει ὑποκειμενικὴν σαφήνειαν καὶ φανταστικὴν ἐπιδίωξιν τοῦ ἀπροσίτου. Ἡ στάσις του ἔναντι τῆς ζωῆς εἶναι ἀρνητική. Παρουσιάζει ἀδιαφορίαν, ψυχρότητα καὶ αὐτοσυγκέντρωσιν. Ἡ στροφὴ πρὸς ἑαυτὸν φθάνει μέχρις ἐγωϊσμοῦ. Ἐνίοτε ἐκδηλοῖ ἡρωϊκὰς τάσεις. Ἀντιλαμβάνεται τὰ ἀντικείμενα μόνον ὡς αἰτίας δι' ἐσωτερικὴν διέγερσιν. Σχέσις του πρὸς τὰ πράγματα εἶναι ὁ παμψυχισμός. Ἐκ διαισθήσεως ἔχει ἐσωτερικὰς εἰκόνας μὲ τὴν ἀπόχρωσιν τοῦ ἰδιάζοντος. Κυριαρχεῖται ἀπὸ ὀνειροπολήσεις μὲ βαθεῖαν πηγὴν καὶ μὲ συμβολικὴν σημασίαν. Ἄγεται συνεχῶς ἀπὸ ὑποσυνειδήτους παρορμήσεις καὶ ρέπει πρὸς τὴν ἔκστασιν. Λόγῳ τῆς μὴ ἐπαφῆς του πρὸς τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἄλλους ἡ ἐπίτασις τῆς μονώσεώς του δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ψυχασθένειαν. Ἰδιαιτέρως ὁ ἐσώστροφος διανοητικὸς προβάλλει ἔσωθεν ἰδέας, τὰς ὁποίας ζητεῖ ἁπλῶς νὰ στηρίζῃ μὲ τὰ πράγματα. Ὁ ἐσώστροφος συναισθηματικὸς εἶναι μυστικοπαθὴς καὶ ρέπει πρὸς μελαγχολίαν, μὲ ψυχρὰν διάθεσιν καὶ ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ἔξω συμβαίνοντα. Ὁ ἐσώστροφος ἀντιληπτικὸς ἐπηρεάζεται ὄχι ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἔξω-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ι.Υ.Ε.Π.Ε.Ι. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

θεν ἐρεθίσματος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ψυχικήν του διάθεσιν. Δημιουργεῖ φαντασικὰ πράγματα, προσθέτων ἔσωθεν στοιχεῖα εἰς τὴν ἐμπειρίαν. Ὁ ἐσώστροφος ἐνορατικὸς εἶναι ὁ προφητικὸς τύπος τοῦ ὀνειροπόλου, ὁ συμβολιστὴς καλλιτέχνης.

Τοὺς δύο τούτους τύπους προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ ὁ Jung εἰς ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἀνατρέχει εἰς συγκεκριμένας μορφὰς τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρίας του.

Κρίνοντες τὴν τυπολογίαν τοῦ Jung ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεῖσα διάκρισις τῶν ἀτόμων οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰ μὴ ἀνύψωσις εἰς τύπους τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ στοιχείου, τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Ταῦτα ὅμως μόνον εἰς ὀλίγα ἄτομα χωρίζονται ἀπολύτως. Συχνὰ ἔχομεν πρόσωπα μὲ ἰσχυρὰν ἐσωτερικὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ μὲ πλουσίαν κοινωνικότητα. Ἄλλα πάλιν εἶναι κλειστὰ μέν, ἀλλ' ἔχουν ἐσωτερικὴν πτωχείαν. Ἀφ' ἑτέρου πολλοὶ ἄνθρωποι τῆς πράξεως μὲ σαφῆ ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος δύνανται νὰ εἶναι κλειστοὶ ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Πρέπει προσέτι νὰ σημειωθοῦν καὶ ἄλλοι τύποι προσανατολισμοῦ.

Πλὴν τοῦ ἐξωστρόφου ἢ ἐσωστρόφου τύπου ἔχομεν τὸν προσανατολιζόμενον εἰς τὸ παρελθόν, λόγῳ λίαν ἐπωδύνων ἢ λίαν ὑψηλῶν βιώσεων κατ' αὐτό. Ἔχομεν τὸν προσανατολιζόμενον εἰς τὸ μέλλον, λόγῳ ἐπιμόνου προβολῆς σχεδίων, ἢ τὸν προσανατολιζόμενον πρὸς τὸ παρὸν λόγῳ ἐπαρκείας βιώσεων ἐξ αὐτοῦ. Ἀκόμη ἐκ τῶν πραγμάτων μαρτυρεῖται μεταβολὴ στροφῆς ἐν τῇ ζωῇ. Ὀρφανεία, ἢ μελαγχολία τῆς μητρός, ἢ προσωπικὴ ἀπογοήτευσις εἰς νεαρὰν ἡλικίαν δύναται νὰ γεννήσῃ ἔντονον ἐσωστρέφειαν. Τοῦτο μαρτυρεῖται περὶ τῶν Baudelaire, Hölderlin, Mörike καὶ Keller.

Ἡ ἐξωστρέφεια ἢ ἐσωστρέφεια δύναται νὰ εἶναι χαρακτηριστικὸν μιᾶς ὁλοκλήρου ἐποχῆς, ὡς διεσάφησεν ὁ Wölfflin παρουσιάσας τὴν ἐξωστρέφειαν τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὴν τέχνην τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τὴν ἐσωστρέφειαν τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὴν τέχνην τοῦ Barock[1]. «Ἐάν, λέγει, θελήσωμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν διαφορὰν τῆς τέχνης τοῦ Dürer καὶ τῆς τέχνης τοῦ Rembrandt μὲ μίαν γενικὴν ἔκφρασιν, θὰ πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ μὲν *Dürer* ***εἶναι σχεδιαστικός***, ὁ δὲ *Rembrandt* ***χρωματικός***. Ἡ διαφορά, ὑπὲρ τὰ πρόσωπα, εἶναι διαφορὰ ἐποχῶν... Ἑκάστη ἔχει ἄλλου τύπου ἐνδιαφέρον διὰ τὸν κόσμον. Ἡ τοῦ Dürer ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ***σταθερόν, ἀμετάβλητον***, περιωρισμένην, μετρημένην μορφήν. Ἡ τοῦ Rembrandt ***διὰ τὴν ἀλλάσ-***

1. *Wölfflin H.*, Kunstgeschichtliche Grundbegriffe, 7e Aufl. München 1929.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ε. ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ Θ. ΠΕΤΡΟΣ
ΕΠΙΣ. Δ. της Ε. Π.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σουσαν ἐμφάνισιν, ἐξ οὗ καὶ ὀλίγον ἀσαφῆ, διὰ τὴν κίνησιν, διὰ τὴν μορφὴν ἐν συναρτήσει. Ἐκεῖ τὰ πράγματα ἐκφαίνονται χωρισμένα καθ' ἑαυτά, ἐδῶ ἐν τῇ ἑνιαίᾳ συναρτήσει των πρὸς ἄλληλα».

δ'. Οἱ κοινωνικοὶ τύποι.

Τὸ θέμα τῆς διαγραφῆς κοινωνικῶν τύπων ἀπησχόλησε κατὰ πρῶτον τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς μαθητάς του. Ἡ ἔρευνα τοῦ ἤθους εἰς τὰ ἠθικὰ συγγράμματά του παρέχει τὰς πρώτας διακρίσεις. Εἰς τὰ Ἠθικὰ Μεγάλα μᾶς ὑποδεικνύει τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πράου, τοῦ ἐλευθερίου, τοῦ μεγαλοψύχου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς, τοῦ σεμνοῦ, τοῦ αἰδήμονος, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ δικαίου[1].

Εἰς τὴν Ρητορικὴν ἔχομεν μίαν ψυχολογικωτέραν διάκρισιν κοινωνικῶν τύπων. Ὁ τύπος τοῦ ***πλουσίου*** ἐπὶ παραδείγματι σκιαγραφεῖται ζωηρῶς. Οὗτος εἶναι, λέγει, «***ὑβριστὴς καὶ ὑπερήφανος***», διότι νομίζει ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι «***οἷον τιμή τις τῆς ἀξίας τῶν ἄλλων***» καὶ πιστεύει «***ὄνια ἅπαντα εἶναι αὐτοῦ***». Εἶναι «***τρυφερὸς καὶ σαλάκων***»· Τρυφερὸς μὲν «***διὰ τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἔνδειξιν τῆς εὐδαιμονίας***» σαλάκων δὲ (= μεγάλαυχος) «***διὰ τὸ πάντας εἰωθέναι διατρίβειν περὶ τὸ ἐρώμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ τὸ οἴεσθαι ζηλοῦν τοὺς ἄλλους ἃ καὶ αὐτοί***»[2]. Ποιεῖται καὶ μίαν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ τύπου τοῦ ***ἀρχαιοπλούτου καὶ τοῦ νεοπλούτου,*** παρατηρῶν ὅτι «***οἱ ἀρχαιόπλουτοι ὀλιγώτερον ἢ οἱ νεόπλουτοι λυποῦσι***»[3], διότι ἡ μόρφωσις ἐν τῷ μεταξὺ τοὺς ἔδωσε καὶ ἄλλας ἰδιότητας[4]. Περιγράφει ἐπίσης τὸν τύπον τοῦ κοινωνικῶς ***δυνατοῦ,*** τὸν ὁποῖον παριστᾷ ὡς «***φιλοτιμώτερον καὶ ἀνδρωδέστερον τῶν πλουσίων***[5]. Ὡσαύτως περιγράφει τὸν τύπον τοῦ ***εὐγενοῦς,*** ὅστις εἶναι ὁ καταγόμενος ἐκ γένους, ὅπερ παρήγαγε «***πολλοὺς ἐπιφανεῖς καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ νέους καὶ πρεσβυτέρους***»[6].

Ὁ Θεόφραστος, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους διὰ τοῦ πολυαναγνωσθέντος ἔργου του «***Χαρακτῆρες***», συνεχίζων τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, μᾶς παρέχει τριάκοντα τύπους ἐμφανίζοντας ὡρισμένον ἐλάττωμα κατὰ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ συναναστροφήν, τοὺς ἑξῆς:

---

1. Α' XXII - XXXIII.
2. Β' XVI.
3. Β' IX.
4. Ρητορ. Β. XVI.
5. Αὐτόθι.
6. Αὐτόθι, Α. V.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΚΡΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006